

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Фокін Сергій Борисович

УДК 81'322=134.2

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ СТАНУ
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
(НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії і практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КАЛУСТОВА ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА,
доцент кафедри теорії і практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України **Зорівчак Роксолана Петрівна**,
завідувач кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка;

кандидат філологічних наук, доцент
Серебрянська Алла Олексіївна,
доцент кафедри іспанської мови
Київського національного лінгвістичного університету
МОН України.

Провідна установа: Запорізький державний університет Міністерства освіти і науки України, кафедра теорії та практики перекладу.

Захист відбудеться «10» травня 2004 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: Київ-30, бульвар Тараса Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 10).

Автореферат розісланий 16 квітня 2004 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор філологічних наук

Смуцинська І. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

На сучасному етапі розвитку перекладознавства часткові теорії перекладу розроблені не для всіх мовних пар, а на матеріалі іспанської та української мов перекладознавчі здобутки представлені лише окремими статтями та дисертаціями. Втім, за умов міжнародної інтеграції, зокрема, активізації відношень України з Іспанією та країнами Латинської Америки в останнє десятиліття, існує об'єктивна передумова для системної розробки зазначеної часткової теорії перекладу, одному з аспектів якої присвячено це дослідження.

Імплікована темою роботи проблема вираження суб'єктно-об'єктних відношень у мовленні та функціонування таких семантичних універсалій як суб'єкт та об'єкт в різних мовах є одним з актуальних питань теорії перекладу та порівняльної типології мов. У мовах помінативного ладу, до яких належить більшість мов світу, у тому числі іспанська та українська, одним із засобів оформлення суб'єктно-об'єктних відношень є дієслівний стан. Деякі проблеми відтворення дієслівного стану в перекладі, шоправда, здебільшого пасивного, розглядаються насамперед у статтях та підручниках з різних часткових теорій перекладу, зокрема, в іспансько-російській (Н. Д. Арутюновою, О. Б. Передерій, З. Д. Львовською, О. В. Іовенком); у французько-українській (О. І. Чередниченком, І. Я. Ковалем, Л. Р. Коккіною); в англо-українській (В. І. Карабаном, І. В. Корунцем, Н. Г. Гнатюк, Д. А. Гнатюком); англо-іспанській (В. Гасією Йеброю, А. Гріхельмом, П. Ньюмарком, Х. Васкесом Айорою, Е. В. Ковадонгою Лопесом); англо-російській (В. Н. Комісаровим, Є. В. Бреус, М. І. Пушиною) та ін.

В іспансько-українській частковій теорії перекладу, в русло якої скероване це дисертаційне дослідження, деякі питання відтворення граматичної категорії стану розглядаються у статті Гамяніної І. М. "Особливості функціонування та перекладу пасивних конструкцій", в посібнику з теорії та практики перекладу (Н. М. Алесіною, В. С. Виноградовим), посібнику з письмового перекладу (О. М. Калустовою, І. М. Шияною, К. А. Танич, Н. Ю. Квасюк, М. О. Коломієць). Велика увага до окремих перекладознавчих аспектів відтворення стану свідчить про важливість питання, з чого випливає необхідність його спеціальної розробки, а універсальний характер семантики суб'єктно-об'єктних відношень актуалізує проблематику їх вираження саме при перекладі.

Окрім зазначених вище чинників, актуальність дослідження зумовлено також постійним зростанням наукового інтересу до функціонування в перекладі різних граматичних категорій. Оскільки в порівнянні з лексичними, граматичні одиниці характеризуються вищим рівнем абстракції та регулярною реалізацією в мовленні, відповідно можна прогнозувати і регулярність співвідношення граматичних форм мови оригіналу та цільової мови при перекладі. Це дає значний матеріал для узагальнень і дозволяє прогнозувати закономірність використання паралельних граматичних форм як взаємних перекладацьких еквівалентів або як

трансформаційних варіантів. Аналіз описових даних щодо використання зазначених можливостей спрямований на виявлення не лише стратегій перекладачів, а й чинників, що зумовлюють перекладацькі трансформації.

Мета роботи – виявити закономірні трансформації граматичної категорії стану при перекладі з іспанської на українську та встановити їхні чинники. Для реалізації цієї мети було поставлено такі основні завдання:

- 1) виявити в іспанській та українській мовах граматичні стани та станові форми, що можуть вступати в трансформаційні відношення при перекладі;
- 2) описати можливі типи трансформації стану та супутні лексико-граматичні трансформації;
- 3) виявити симетричні та асиметричні риси категорії стану, що зумовлюють його трансформацію при перекладі;
- 4) оцінити роль частотності вживання граматичних форм стану в різних стилях мови оригіналу та мови перекладу як стилістичного чинника трансформації стану;
- 5) проаналізувати своєрідності застосування трансформаційної та інших моделей перекладу для опису трансформації стану.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Досліджуване питання є логічною ланкою в комплексній темі “Європейські мови та культури в контексті глобалізації світових процесів” (код 01БФ0147-01, керівник – професор О. І. Чердиченко), що розробляється кафедрами західної філології в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка. Тема дисертаційного дослідження відображає сучасний інтерес перекладознавства до вивчення лексико-граматичних трансформацій при перекладі.

Об'єктом дослідження є співвідношення граматичних станів в ТО та ТП.

Предметом дослідження є трансформації граматичної категорії стану як засіб досягнення еквівалентності й адекватності при перекладі та чинники, що їх зумовлюють.

Методи дослідження. Відповідно до мети й завдань роботи використано метод зіставлення тексту перекладу з текстом оригіналу. Оскільки дисертаційне дослідження проведене в рамках лінгвістичної теорії перекладу, широко застосовувалися методи мовознавства: метод суцільної вибірки (для створення корпусу фактичного матеріалу); елементи кількісного аналізу (для встановлення частотності певних структур у ТО та ТП), контрастивний метод (для встановлення відмінних та спільних рис в системі, нормі та узусі одиниць іспанської та української мов), метод підстановки та метод функціонально-семантичного поля.

В результаті проведеного дослідження на захист виносяться такі положення:

1. При перекладі з іспанської мови на українську трансформації зазнають, окрім пасивного та активного станів, також зворотний та взаємний.

2. Значна міжмовна симетрія станових форм та їхніх категоріальних значень не імплікує регулярного встановлення формальної еквівалентності паралельних станових форм при перекладі.
3. Широта функціонально-семантичного поля категорії стану зумовлює можливість трансформації одного стану в інший при збереженні інваріантності змісту як на внутрішньомовному, так і на міжмовному рівнях.
4. Трансформація граматичної категорії стану прогнозується тим, що функціонально-семантичне поле стану пов'язане з категоріями модальності, аспектуальності, атрибутивності, стану суб'єкта, істоти-неістоти, персональності та умовності, окремі засоби вираження яких є асиметричними в мові оригіналу та мові перекладу.
5. Об'єктивним чинником трансформації стану є асиметрія мови оригіналу та мови перекладу, яка виявляється в розбіжності а) системних можливостей, б) норми вживання, в) узусу лексичних та граматичних одиниць у мовленні, г) частотності вживання мовних одиниць, залежно від функціонального стилю мови оригіналу та мови перекладу.
6. Трансформація граматичної категорії стану відбувається в рамках трансформаційної та ситуативної моделей перекладу, застосування яких має функціонально-стилістичну зумовленість: в перекладах текстів офіційно-ділового стилю трансформація стану описується насамперед трансформаційною моделлю, а в перекладах публіцистики та художніх текстів – трансформаційною та ситуативною моделями.

Матеріалом дослідження є 18 оригінальних текстів семи іспаномовних авторів та їхні опубліковані українські переклади (для деяких текстів – по два опублікованих переклади). Загальний обсяг проаналізованого корпусу становить близько 12 000 речень. До матеріалу було включено тексти трьох функціональних стилів (офіційно-ділового, публіцистичного та художнього).

З метою дослідження частотності вживання форм стану в різних функціональних стилях у мові оригіналу та мові перекладу матеріалом для контрастивного дослідження стали функціонально співвідносні оригінальні тексти – есе Х. Ортеги-і-Гасета та памфлети Я. О. Галана – в публіцистичному стилі й конституція Іспанії та конституція України – в офіційно-діловому стилі.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уперше на матеріалі іспанської та української мов системно досліджено можливі типи трансформації граматичної категорії стану, визначено формальні та семантичні чинники, що їх зумовлюють, проаналізовано трансформацію стану як засіб уникнення граматичних буквалізмів, подолання міжмовної асиметрії та відтворення безеквівалентних структур, що становлять складність для перекладу. Уперше дається оцінка можливості застосування перекладацьких моделей, залежно від функціонального стилю тексту.

Теоретичне значення роботи. Висновки дисертаційного дослідження про закономірні трансформації граматичної категорії стану та деякі супутні лексико-

граматичні трансформації сприятимуть формуванню створюваної нині часткової теорії перекладу з іспанської мови на українську. У роботі пропонується аналіз симетричних та асиметричних рис граматичної категорії в двох досліджуваних мовах за допомогою контрастивного методу та методу функціонально-семантичного поля задля встановлення можливих чинників трансформації. Цей підхід зможе знайти застосування при дослідженні особливостей функціонування інших граматичних або поняттєвих категорій при перекладі в різних мовних парах. Нагромадження даних стосовно перекладацьких трансформацій у різних часткових теоріях перекладу, в тому числі, в іспансько-українській, стане матеріалом для узагальнень в рамках загальної теорії перекладу.

Системний аналіз граматичних трансформацій можна розглядати як непрямий метод дослідження процесу перекладу, який нині становить значний науковий інтерес для перекладознавства та психолінгвістики.

Практична цінність виконаного дослідження полягає в тому, що його висновки можна використати з дидактичною та прескриптивною метою для написання навчальних і методичних посібників з перекладу з іспанської мови на українську, у курсах з теорії і практики перекладу та порівняльної граматики іспанської та української мов, а також у науково-пошуковій роботі. Матеріалом дослідження можна скористатися в лексикографічній практиці, зокрема для укладання перекладацьких двомовних словників. У перспективі, з розвитком комп'ютерної лінгвістики, описові та кількісні дані трансформації можуть бути застосовані у програмах машинного перекладу.

Апробація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження апробовано на аспірантських конференціях Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, 2001, 2002), на науковій конференції, присвяченій пам'яті професора Є. В. Литвиненко (Київ, 2002), на Міжнародній науковій конференції молодих вчених: "Мовно-культурна комунікація: напрямки і перспективи дослідження" (Київ, 2003) та науково-методологічному семінарі кафедри теорії і практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, 2002). Основний зміст дисертації викладено в трьох статтях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури та трьох додатків у вигляді таблиць, загальним обсягом шість сторінок. Повний обсяг дисертації (без бібліографії та додатків) становить 172 стор. Список використаних джерел налічує 337 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі I "Трансформація стану як граматична проблема перекладу" розглядається місце трансформації стану серед інших питань лінгвістичної теорії перекладу, насамперед, граматичних трансформацій. Граматична трансформація

розглядається як відмова від використання в ТП прямих структурних відповідників структурам оригіналу. Окремим випадком граматичних трансформацій є трансформація стану, яка характеризується вживанням в оригіналі та перекладі різних станових форм. Якщо вихідна структура ТО та її трансформ у ТП відзначаються близькістю лексичного складу, трансформація описується трансформаційною моделлю перекладу, а якщо вона супроводжується контекстуально зумовленими лексичними змінами, провідною є ситуативна модель.

При порівнянні граматичної категорії стану в зазначених мовах виявляється значна близькість станових форм та їхніх категоріальних значень, що можна охарактеризувати як міжмовні паралелі, за винятками окремих структур. Зокрема, специфічними для іспанської мови, у порівнянні з українською, є так звані перифрастичні пасивні конструкції (*quedar+participio*, *permanecer+participio*, *verse+participio* та ін.), а характерною рисою української мови є наявність пасивних дієприкметників на *-no/-to*, що керують знахідним відмінком і не мають прямих відповідників у цільовій мові. Зрештою, опозиція форм стану в іспанській та українській мовах представлена високосиметричними формами і виражається морфологічно займенниковими формами дієслів на *-se/-ся* та синтаксично в конструкціях з пасивними дієприкметниками минулого часу. Натомість, активний стан відзначається відсутністю спеціальних морфем.

Питання зворотного та взаємного станів в іспаністиці є дискусійним. Так, їхню наявність визнають вітчизняні іспаністи: Н. М. Корбозерова, А. О. Серебрянська, О. К. Васильєва-Шведе, Г. В. Степанов. Інші заперечують їхню наявність або просто не виділяють їх як окремі стани (напр., Е. Аларкос Льорак, Х. Рока Понс). При цьому, однак, позиції провідних іспаністів збігаються в тому, що займенникова форма дієслова в іспанській мові є регулярним засобом вираження взаємного та зворотного значення. Перекладознавчий аналіз зазначених субкатегорій виявив, що морфологічно займенникові дієслова зі зворотним та взаємним значеннями набагато регулярніше творяться в іспанській мові, ніж в українській (в останній існують нормативні обмеження на утворення взаємних та зворотних форм від великої кількості дієслів, зокрема, на позначення розумової діяльності, а творяться взаємний та зворотний стани здебільшого від дієслів фізичної дії та сприйняття). Отже, іспанські займенникові форми вираження взаємності становлять окрему проблему теорії і практики перекладу з іспанської на українську. Тож, окремий аналіз трансформації взаємного та зворотного станів, з огляду на їхню перекладознавчу релевантність та попри їхній полемічний характер в іспанській лінгвістиці, є необхідним.

Зворотний та взаємний стани в іспанській мові виражаються зворотним займенником *-se*, парадигма якого, залежно від особи та числа, представлена формами: *-te, -te, -se, -nos, -os, -se* (взаємний стан лише має форми множини, оскільки характеризується наявністю двох або більше виконавців дії: *-nos, -os, -se*). Паралельним відповідником іспанських взаємного та зворотного станів в

українській мові слід вважати афікс *-ся*, який, однак, не знає парадигми числа та особи.

Оскільки загалом станові форми та їхні категоріальні значення є високосиметричними в обох мовах, на перший погляд видається, що граматична категорія стану не становить проблеми з погляду перекладу з іспанської на українську. Однак досліджений матеріал показав, що трансформацію стану активно використовують перекладачі для досягнення еквівалентності, і при відтворенні, зокрема, пасивного, взаємного та зворотного станів віддається перевага трансформації, а не механічному перенесенню станової форми з мови оригіналу в мову перекладу. З цього випливає, що висока симетрія граматичних форм стану не забезпечує встановлення регулярної формальної еквівалентності при перекладі. Це пояснюється об'єктивними передумовами – можливістю перифразової синонімії, системними, нормативними й стилістично-узуальними розбіжностями іспанської та української мов, а також евристичним характером діяльності перекладача, який знаходить вираження в застосуванні різних мовних засобів для опису однієї ситуації при збереженні інваріантності змісту.

У розділі II **“Трансформація активного стану в пасивний”** розглядаються найчастотніші трансформації активного стану в пасивний та їхні формально-граматичні й семантичні чинники. Зазначені трансформації об'єднуються в три основні групи.

1. Активні підрядні означальні речення трансформуються в пасивні дієприкметникові звороти, напр.: *“...la fórmula que descubra...”* (J. Ortega y Gasset) – **“...виявлена (мною) формула”** (пер. В. Сахна). Вихідні речення, як правило, не мають формального підмета, що є основним чинником трансформації: в українській мові особові речення без підмета є часто відхиленням від норми (напр.: *“*формула, яку описую”*), і в перекладі необхідне або додавання формального підмета (*“формула, яку я описую”*) або трансформація в пасивний дієприкметниковий зворот *“описана мною формула”*, яка також дозволяє уникнути іноді небажаного вживання займенника першої особи однини. Можливість трансформації пояснюється семантичною спорідненістю вихідних структур та трансформів: підрядні означальні речення та дієприкметникові звороти є семантично рівноцінними, тобто, належать до функціонально-семантичного поля атрибутивності, а синтаксично і ті, й інші виступають у реченні в функції означення.

2. Іспанські активні речення з персоніфікованим підметом, вираженим іменником-неістотою, трансформуються в речення з пасивним предикатом, напр.: *“El cuadro presenta un paisaje”* (J. Ortega y Gasset) – **“На картині зображено (зображений) пейзаж”** (пер. В. Сахна). В результаті комплексної трансформації персоніфікований підмет вихідного речення в перекладі відтворюється обставиною, прямий додаток вихідного речення перетворюється на підмет речення перекладу, а дієслово набуває пасивної форми або безособової предикативної форми на *-но/-то*. Трансформація пояснюється різною лексико-семантичною сполучуваністю

іменників-істот в іспанській та українській мовах та більшою поширеністю персоніфікації в іспанській мові, у порівнянні з українською, що призводить до необхідності зняття цього явища при перекладі. Одним із засобів зняття персоніфікації є трансформація стану. Описана трансформація персоніфікованої конструкції відбувається й на рівні складних речень, часто підрядних означальних, напр.: “El cuadro **que presenta un paisaje**” (J. Ortega y Gasset) – “Картина, **на якій зображено (зображений) пейзаж**” (пер. В. Сахна).

3. Вихідні речення з дієслівно-іменними конструкціями трансформуються в українські пасивні двочленні речення. Таку трансформацію зазнають насамперед вихідні структури з дієсловами “tener” та “ser”, напр.: “...todos los cuerpos **tienen color**” (J. Ortega y Gasset) – “...усі тіла **забарвлені**” (пер. В. Сахна); “Los pagos **serán libremente transferibles (...)**” (“Acuerdo entre la República de Chile y Ucrania sobre la promoción y protección recíprocas de las inversiones”) – “Кошти **мають вільно переказуватись**” (“Угода між урядом України та урядом Аргентинської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій”). Подібна трансформація пояснюється збігом валентісних характеристик структури оригіналу та перекладу: вони позбавлені прямоперехідної валентності (якщо дієслівна частина конструкції є перехідним дієсловом, то його перехідна валентність уже зайнята іменною частиною, і конструкція загалом є неперехідною), а також семантичною близькістю: і дієслівно-іменні конструкції, і пасивні двочленні конструкції вживаються на позначення стану суб’єкта та його властивостей. Ця трансформація може бути пов’язана зі стилістичною нерівноцінністю іспанських та українських дієслівно-іменних структур. Так, в іспанській мові “ser objeto (de)” вживається в текстах різних стилів, в тому числі, в художньому. В той самий час її український паралельний відповідник “бути об’єктом (чогось)” має явне наукове забарвлення, і при перекладі необхідна трансформація, яка, зокрема, може супроводжуватися зміною активної форми предиката на пасивну: “¡Imposible que ninguna molinera ni ninguna reina **haya sido objeto de tantas atenciones, de tantos agasajos, de tantas finezas como la señá Frasquita!**” (P. A. de Alarcón) – “Здавалось, не було на світі іншої мірошнички або навіть королеви, до якої **б виявлялось більше уваги, ніжності і піклування, ніж до сеньї Фраскіти.**” (пер. Л. Добрянської, Л. Колесник) – “Жодна жінка мірошника, ба навіть королева, не могла **бути оточена більшою увагою, більшою щирістю, більшим піклуванням, ніж сенья Фраскіта!**” (пер. Ж. Конєвої).

Аналогічно, має місце і зворотна трансформація: вихідна пасивна форма може трансформуватися в дієслівно-іменну, формально активну, конструкцію, напр.: “El convenio **será ratificado** de acuerdo con la legislación interna de cada una de las Partes Contratantes ” (“Convenio de Seguridad Social entre el Reino de España y Ucrania”) – “Ця Угода **підлягає ратифікації** згідно з внутрішнім законодавством кожної з Договірних Сторін” (“Угода між Україною і Королівством Іспанія про соціальне забезпечення”). Остання трансформація може вживатися для відтворення безеквівалентних іспанських лексичних одиниць, серед яких зустрічаються

авторські неологізми, як, наприклад, дієслово “desaristocratizarse”: “La sociedad es sociedad en la medida en que sea aristocrática, y deja de serlo en la medida en que se **desaristocrate**”(J. Ortega y Gasset) – “Суспільство є суспільством у міру свого аристократизму і перестає ним бути в міру того, як **утрачає аристократизм.**” (пер. В. Бургардта).

У розділі III “Трансформація пасивного стану” розглядаються найчастотніші типи трансформацій вихідних іспанських пасивних структур в активні та пасивні, серед яких виділяється п’ять основних типів.

1. Іспанські тричленні пасивні конструкції трансформуються в українські тричленні активні конструкції, напр.: “Estos hechos son mal **conocidos por los historiadores**” (J. Ortega y Gasset) – “ці факти погано **знають історики**” (пер. В. Сахна). При цьому підмет вихідного речення перетворюється на додаток трансформу, агентивний додаток вихідного речення трансформується в підмет у ТП, а предикат змінює пасивну форму на активну. Зміна станової форми відбувається з огляду на регулярну реалізацію в цільовій мові речень з прямим додатком у першій позиції, які комунікативно корелюють з пасивними конструкціями й виражають однаково функціональну перспективу речення.

З іншого боку, трансформація “пасив-актив” при перекладі з іспанської мови на українську зумовлена також семантичними характеристиками дієслова: в українській мові існують нормативні обмеження на утворення пасиву від деяких дієслів на позначення розумової діяльності, наприклад, “думати”, і при перекладі можна рекомендувати його трансформацію в актив: “Un color no puede **ser pensado, no puede ser definido**” (J. Ortega y Gasset) – “Колір не можна пізнати **розумом, його не можна визначити**” (переклад наш). Калькування пасивної форми в перекладі призводить до граматичного буквалізму: “*Колір не може **думатись, визначатись**” (пер. В. Сахна). Отже, тут міжмовна асиметрія виявляється на рівні нормативних розбіжностей досліджуваних мов.

2. Іспанські двочленні конструкції з неозначено-особовою семантикою можуть трансформуватися в неозначено-особові речення без підмета з предикатом у третій особі множини, рідше – в особові речення з підметом, вираженим неозначеним займенником “хтось”, напр.: “se dice que ... – “**кажуть, що**”; “Se dirá que el arte nuevo no ha producido hasta ahora nada que merezca la pena.” (J. Ortega y Gasset) – “**Хтось** скаже, можливо, що нове мистецтво поки що не зробило нічого путящого.” (пер. О. Товстенко). Ця трансформація відбувається зокрема часто, коли предикат виражено синтетичною пасивною формою дієслова на позначення розумової та мовленнєвої діяльності людини. Трансформація пов’язана з чинником частотності: з одного боку, в іспанській мові, на відміну від української, порівняно рідкими є неозначено-особові речення з дієсловом-предикатом у третій особі множини, а в українській мові менше поширені речення неозначено-особової семантики з дієсловом на -ся, а переважають форми третьої особи множини. Отже, окрім подолання нормативних обмежень на утворення займенникового пасиву в цільовій

мові, ця трансформація також забезпечує стилістичну адекватність цільового тексту з урахуванням фактору частотності.

Аналогічно, двочленні пасивні конструкції з узагальнюючо-особовим значенням можуть трансформуватися в активні узагальнено-особові речення з предикатом у формі першої особи множини, другої особи однини, напр.: “**lo mismo debe decirse del aristócrata** (J. Ortega y Gasset) – “те ж саме мусимо сказати і про аристократа” (пер. В. Сахна); “(...) en Góngora **no se sabe** qué admirar más: si su sustancia poética o su forma inimitable e inspiradísima” (F. García Lorca) – “(...) У Гонгори ж не знаєш, чому більше дивуватися, – самій поетичній субстанції чи її патхненній, неперевершеній формі” (пер. М. Лукаша).

3. Якщо вихідна двочленна пасивна конструкція має значення властивості об’єкта підлягати впливу певної дії, це якісно-пасивне значення в перекладі експлікується, найчастіше, за допомогою безособового предикативного модального слова “можна”, і трансформ є активним безособовим реченням, напр.: “**este fenómeno se explica de otra forma**” (J. Ortega y Gasset) – “це явище можна пояснити по-іншому” (пер. В. Бургардта). Тут трансформація пасивного стану в активний є супутньою, оскільки предикативна форма “можна” вже несе в собі пасивну семантику і з пасивними формами не сполучається.

4. Перекладацькими відповідниками вихідних пасивних предикативів виступають українські неперехідні дієслова. Оскільки останні не допускають утворення форми пасивного стану, відбувається трансформація “пасив-актив”. Найчастіше неперехідні дієслова, які вживаються в тексті перекладу при трансформації, є не словниковими, а okazіональними відповідниками, напр.: “**la bola es despedida con la velocidad proporcionada al choque**” (J. Ortega y Gasset) – “куля відлітає зі швидкістю, пропорційною удару” (пер. В. Сахна). Okazіональний характер лексичного відповідника пояснюється високою контекстуальною зумовленістю вибору дієслова. Особливо часто така трансформація спостерігається при перекладі речень буття, в яких логічний наголос припадає саме на буттєвий об’єкт, а не на дієслово, яке вказує на спосіб його існування, напр.: “**En la Soledad segunda hay un joven forastero que, remando en su barquilla, canta una ternísima queja amorosa (...)**” (Ф. Гарсія Лорка) – “У другій ‘Поемі самотності’ описується, як юний чужинець, веслуючи, співає найнижчішу любовну пісню” (пер. М. Лукаша). Така трансформація описується ситуативною моделлю перекладу.

Трансформація пасивних форм у неперехідні дієслова може бути пов’язана з різними способами опису ситуації. Так, в іспанській мові місцезнаходження часто виражається пасивним предикатом, а в українській мові, залежно від просторової характеристики об’єкта, вживаються неперехідні дієслова: “стояти”, “лежати” та ін., що вихідній мові не властиве, і в перекладі відбувається відповідна трансформація: “**En aquel tiempo, pues, había cerca de la ciudad un famoso molino harinero (que ya no existe), situado como a un cuarto de legua de la población (...)**” (P. A. de Alarcón) – “В

ті часи поблизу містечка був славнозвісний млин (тепер його вже немає); **стояв** він якихось чверть ліги від селища” (пер. Ж. Консевої).

5. При перекладі пасивний стан трансформується не лише в активний: оскільки в обох мовах є дві основні морфологічні форми пасиву – дієприкметникова та займенникова – також можливі трансформації в рамках пасивного стану, і дієприкметникова форма пасиву трансформується в займенникову та навпаки, напр.: “*Dicha compensación será pagada sin demora*” (“Acuerdo entre el gobierno de la República Argentina y el gobierno de Ucrania para la promoción y protección recíproca de inversiones”) – “Ця компенсація **сплачуватиметься** без затримки” (“Угода між Україною і Королівством Іспанія про соціальне забезпечення”). І хоча дієприкметникові форми аналітичного пасиву “*ser+participio*” – “бути+дієприкметник” слід вважати паралельними, їхні аспектуальні характеристики різняться: “буде сплачена” вказує на одноразовість дії, в той час як іспанська конструкція “*será pagada*” виражає дію повторювану, оскільки дієприкметник утворений від дієслова, семантика якого не є фінітною.

Трансформація займенникової форми іспанського пасиву в дієприкметникову відбувається з огляду на нормативні обмеження в цільовій мові на утворення займенникового пасиву від дієслівних форм доконаного виду: “*se construyó una casa*” – “було збудовано (був збудований) будинок”. Паралельний відповідник “*збудувався” у доконаному виді радше асоціюватиметься зі зворотним, ніж з пасивним значенням.

У розділі IV “Трансформація взаємного та зворотного станів” описуються трансформації, яких зазнають іспанські дієслівні структури з морфологічним вираженням взаємності та зворотності на *-se* або його парадигматичними варіантами (*-me, -te, -nos, -os*). Виділяються основні дві групи трансформацій зворотного та взаємного станів з такими характеристиками:

1. Іспанські предикати в зворотному стані трансформуються в структури з незайменниковими дієсловами, до складу яких входить зворотний займенник “себе”, напр.: “*El que se cree victorioso procederá inversamente; tiene ya a su espalda e inerte al enemigo.*” (J. Ortega y Gasset) – “Той, хто **вважає себе** переможцем, вчинить навпаки, бо має за своєю спиною поверженого противника.” (пер. В. Сахна). Механічне перенесення займенникової форми *-se* на українське *-ся* призвело б до нееквівалентного перекладу, оскільки форма “**вважається**” асоціюється радше з пасивним, ніж зі зворотним значенням.

Вихідні зворотні предикати можуть трансформуватися в дієслівно-іменні конструкції (напр.: “*El deseo tan lentamente gestado (...) se denominó a sí mismo ‘cultura moderna’*” (J. Ortega y Gasset) – “Прагнення, що так повільно зароджувалося, (...) **прибирає назву** ‘модерна культура’ ” (пер. В. Сахна); неперехідні дієслова (“*aburrirse*” – “**нудьгувати**”) та розгортатися в підрядні додаткові речення: “*Ha habido, pues, varias épocas en la historia que se han sentido a sí mismas como arribadas a una altura plena, definitiva.*” (J. Ortega y Gasset) – “Отже, були такі епохи в історії,

які почували, що вони осягли повну, остаточну височінь; часи, коли здається, що вже досягнуто ціль подорожі, коли здійснюється давнє бажання і сповнюється надія.” (пер. В. Бургардта). Остання трансформація можлива тоді, коли предикат виражений дієсловом на позначення розумової, мовленнєвої діяльності, сприйняття та стану. Такі трансформації властиві художньому та публіцистичному стилям і пов’язані з тим, що механічне перенесення вихідної займенникової форми *-se* на українське *-ся* не забезпечить еквівалентність перекладу, з огляду на граматичну полісемію афікса *-ся*.

2. Предикати у взаємному стані при перекладі розгортаються в незайменникове дієслово з займенниковим виразом “один одного”, напр.: “– *Tan sólo po nos reconocimos – continuó la señá Frasquita –, que los dos nos asustamos y salimos huyendo en direcciones contrarias...*” (Р. А. de Alarcón) – “– Ми не тільки не впізнали одне одного, – продовжувала сенья Фраскіта, – ми злякалися і кинулись у різні боки...” (пер. Л. Добрянської, Л. Колесник) – “– Ми не тільки не впізнали одне одного, – вела своє сенья Фраскіта, – ми перелякалися й кинулись у різні боки...” (пер. Ж. Консвої). При цьому в ТП рід займенників узгоджується з родом підмета в реченні. Якщо в реченні два підмети, один з яких представлений іменником чоловічого роду, а інший – жіночого роду, займенниковий вираз вживається в середньому роді “одне одного”. Якщо дієслово-предикат в перекладі є неперехідним, залежно від керування другий займенник у виразі має форми непрямих відмінків з прийменниками або без них: “*ellos se miraron*” – “вони подивились один на одного”. Окрім фактору граматичної полісемії афікса *-ся* в мові перекладу, трансформація зумовлюється також тим, що творення взаємного стану є значно продуктивнішим в іспанській мові, ніж в українській. В останній взаємний стан утворюється від досить обмеженої кількості дієслів “цілуватися”, “бачитися”, “зустрічатися” та ін. (тобто, від дієслів на позначення фізичної дії та сприйняття), а не “*шануватися”, “*говоритися” (пор. з іспанським “*ellos se respetan*”, “*no se hablan*” та ін).

У розділі V “Трансформація стану як засіб подолання міжмовної асиметрії” розглядаються випадки, в яких асиметрія іспанської та української мов представлена найбільш явно, і виявляється вона не лише в розбіжностях вторинних категоріальних значень паралельних мовних одиниць, а й у безеквівалентності вихідних структур, наявності специфічних структур у цільовій мові та значних розбіжностях у частотності вживання окремих міжмовних паралелей. До безеквівалентних структур слід віднести іспанські абсолютні звороти з пасивними дієприслівниками, а також іспанські пасивні предикати в наказовому способі, оскільки вони не мають прямих відповідників у мові перекладу. Специфічною для української мови, на відміну від іспанської, є конструкція з давальним відмінком суб’єкта та предикатом у займенниково-пасивній формі, а також безособові підрядні умовні речення з інфінітивом. Значна розбіжність у частотності в обох мовах виявляється у вживанні підрядних умовних речень з предикатом у пасивній формі (в

цільовій мові вони вживаються значно рідше, ніж у вихідній). Ці чотири чинники зумовлюють такі трансформації:

1. Абсолютні пасивні дієприкметникові звороти найчастіше трансформуються в українські дієприслівникові звороти, якщо імпліцитний суб'єкт дії абсолютного звороту збігається з підметом вихідного речення, напр.: **“Tomada esta resolución, soltó el trabuco (...)”** (P. A. de Alarcón) – **“Прийнявши таке рішення, вона кинула мушкет (...)”** (пер. Л. Добрянської, Л. Колесник). При цьому, якщо дієприкметник абсолютного звороту виражає дію, попередню до дії, вираженої предикатом, у трансформі вживається дієприслівник минулого часу (як у наведеному вище прикладі); якщо дієприкметник абсолютного звороту виражає дію, одночасну до дії предиката, або має недетерміноване часове значення (*praesens generalis*), в трансформі може вживатися дієприслівник теперішнього часу недоконаного виду, напр.: **“emparejada la vida con la piedra más perfecta, notamos...”** (J. Ortega y Gasset) – **“порівнюючи життя з найдосконалішим каменем, ми помічаємо”** (пер. В. Бургардта). Трансформація іспанських абсолютних дієприкметникових зворотів в українські дієприслівникові є настільки частотною, що окремі перекладацькі відповідники іспанських абсолютних дієприкметникових зворотів претендують на статус закономірних еквівалентів, напр.: **“includo/a/s”** – **“включаючи”**.

Абсолютні дієприкметникові звороти можуть трансформуватися в безособові підрядні умовні речення з інфінітивом, напр.: **“Mirada así la existencia como torrente de sed insaciable, aparece como un puro mal, y tiene sólo un valor absolutamente negativo (...)”**(J. Ortega y Gasset) – **“Якщо дивитись на існування як на потік непогамовної спраги, то воно видається чистим злом з абсолютно негативною вартістю ”** (пер. В. Сахна). Рідше вони трансформуються у підрядні часові речення, самостійні речення та в непередикативні обставини умови або часу.

2. Вихідні структури з наказовим способом у пасивній формі трансформуються в активні структури з формами наказового способу другої особи, формами наказового способу для першої особи множини, в безособові речення з модальними словами на позначення повинності “слід”, “вільно” (в заперечній формі), напр.: **“No se diga que la diferencia radica en el estilo...”** (J. Ortega y Gasset) – **“Тільки не кажіть, що різниця полягає у стилі...”**(пер. В. Сахна). – **“Не слід казати, що різниця полягає лише у стилі”** (переклад наш).

3. Іспанські умовні речення з предикатом у пасивній формі, відповідники яких в українській мові не поширені, трансформуються в українські активні інфінітивні умовні речення. Якщо в підрядному реченні виражається попередня умова дії (при цьому в головному реченні оригіналу предикат часто, хоч і не завжди, має форму Futuro Simple), в українському перекладі в головному та підрядному реченнях предикати оформлюються дієсловами доконаного виду, напр.: **“Si se comparan las dos obras, se verá que...”** (J. Ortega y Gasset) – **“Якщо порівняти обидва твори, можна буде побачити, що...”** (пер. В. Сахна). Якщо в підрядному реченні виражається умова, одночасна з дією головного речення, в українському перекладі

предикати мають форму недоконаного виду. Коли в перекладі головне речення є безособовим або особовим, підмет якого збігається з суб'єктом дії умовного речення, вихідне умовне речення може трансформуватися в дієприслівниковий зворот, напр.: “*Si se hubiera analizado bien lo que en esa expresión va incluso, se habría descubierto la fisiología de las revoluciones.*” (J. Ortega y Gasset) – “**Докладно заналізувавши** зміст цього вислову, можна збагнути фізіологію революцій” (пер. В. Сахна). Ця трансформація пов'язана з чинником частотності, оскільки в українській мові умовні речення з займенниково-пасивним предикатом вживаються значно рідше, ніж в іспанській. Але як своєрідну “компенсацію” можна вважати наявність в українській мові семантично еквівалентних їм умовних інфінітивних речень, які іспанській мові не притаманні і при перекладі застосовуються як трансформи.

4. В українській мові наявні специфічні структури на позначення стану суб'єкта, в яких суб'єкт оформлюється давальним відмінком, а предикат – займенниково-пасивною формою: “йому хочеться, думається, мариться”, що в лінгвістичній літературі отримали назву “деміпасивних”. Такі конструкції утворюються з дієсловами на позначення стану або бажання і становлять важливий стилістичний ресурс художніх текстів. Отже, з погляду повноцінності використання ресурсів мови перекладу, а також з огляду на необхідність досягнення стилістичної адекватності, при перекладі відбуваються трансформації вихідних “нейтральних” активних конструкцій у так звані “деміпасивні”: “*No olvidemos que el objeto fundamental de la nana es dormir al niño que no tiene sueño*” (F. García Lorca) – “Не забуваймо, що головне призначення колискової – приспати дитину, якій не спиться” (пер. М. Лукаша). Зазначені конструкції з давальним відмінком суб'єкта, на відміну від нейтральних відповідників, виражають мимовільність стану суб'єкта, яка в іспанському тексті виводиться лише з контексту та лексичного значення дієслова. З погляду стилістичної адекватності тексту перекладу, в таких випадках можна рекомендувати трансформацію: “*oub lastimeros gritos fuera de la casa*” (P. A. de Alarcón) – “вона почула жалібні крики, які долинали знадвору (...)” (пер. Л. Добрянської, Л. Колесник) – “її почулися жалібні крики, які долинали знадвору (...)” (переклад наш).

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведений аналіз трансформацій та їхніх чинників показав, що трансформація граматичної категорії стану є широковживаним засобом досягнення еквівалентності та стилістичної адекватності при перекладі. При цьому трансформація охоплює, як правило, предикат та його аргументи, а також деякі непередикативні структури, як звороти з пасивними дієприкметниками. Фактори, що зумовлюють необхідність трансформації стану, знаходять пояснення в асиметрії у співвідношенні систем, норм, узусу та частотності вживання паралельних мовних

одиниць в іспанській та українській мовах. Трансформацію зумовлюють такі асиметричні риси зазначених мов:

1) системні розбіжності іспанської та української мов:

- наявність в іспанській мові перифрастичного пасиву, що не має еквівалентів в українській мові;

- відсутність прямого лексичного відповідника в мові перекладу для вихідного займенникового дієслова зі взаємним або зворотним значеннями, для окремих іспанських дієслівно-іменних конструкцій та для деяких іспанських неперехідних дієслів;

- наявність в українській мові а) модальних предикативних слів, яким немає прямих відповідників в іспанській мові; а) специфічних неперехідних дієслів на позначення місцезнаходження, залежно від просторової характеристики об'єкта: "стояти", "лежати" та інших;

2) нормативні розбіжності іспанської та української мов:

- неможливість утворення форм пасивного, взаємного та зворотного станів від деяких дієслів на позначення розумової діяльності та володіння в цільовій мові, на відміну від вихідної; неможливість утворення форм пасивного, взаємного та зворотного станів з непрямоперехідними дієсловами в МП;

- обмеження на вживання займенникової форми пасиву в докопаному виді в українській мові;

- відмінність а) аспектуально-часових характеристик іспанського та українського дієприкметникового пасиву; зокрема, іспанський дієприкметниковий пасив може виражати тривалу та повторювану дію, що не властиве українській формі дієприкметникового пасиву; б) часового значення дієприкметникових зворотів в іспанській та українській мовах;

- багатозначність афікса *-ся(-сь)* на фоні однозначності займенникових виразів "себе" та "один одного" в цільовій мові;

- ненормативний характер в українській мові речень без формального підмета, на відміну від іспанської мови;

3) узуально-стилістичні розбіжності іспанської та української мов, зокрема:

- узуальність активних конструкцій з прямим додатком у препозиції в українській мові, на відміну від іспанської;

- значно більша поширеність а) неозначено-особових речень з предикатом у третій особі однини в українській мові, ніж в іспанській; б) займенникової форми пасиву в іспанській мові, ніж в українській;

- різна стилістична ознака паралельних дієслівно-іменних конструкцій в іспанській та українській мовах;

- диспропорція вживання персоніфікації в публіцистичних та художніх стилях мови оригіналу та мови перекладу.

Більшість трансформацій активного стану в пасивний описуються трансформаційною моделлю перекладу. В перекладах текстів публіцистичного та

художнього функціональних стилів трансформація може пояснюватися ситуативною моделлю перекладу, особливо часто, якщо вихідне речення є реченням буття. Така трансформація є поширенішою при перекладі текстів художнього та публіцистичного стилів і не зустрічається при перекладі текстів офіційно-ділового стилю. Це підтверджує стилістичну зумовленість застосування різних моделей перекладу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Фокін С. Б. Засоби вираження станових значень та їх відтворення при перекладі (на матеріалі іспанської та української мов) // Вісник Київського університету. Серія: Іноземна філологія. – К., 2000. – Вип. 32-33. – С. 134-137.
2. Фокін С. Б. Декомпресія пасивних дієприкметників та дієприкметникових зворотів при перекладі з іспанської мови на українську // Проблеми семантики слова, речення, тексту: Зб. наук. пр. – К.: ВЦ КНЛУ, 2002. – Вип. 8. – С. 345-350.
3. Фокін С. Б. Чинники трансформації аналітичної форми пасиву в синтетичну при перекладі з іспанської // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2002. – №7. – С. 506-512.
4. Фокін С. Б. Перекладна література з іспанської та з української мов як корпус перекладознавчих досліджень // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. пр. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2002. – Вип. 1. – С. 203-206.

АНОТАЦІЯ

Фокін С. Б. Трансформація граматичної категорії стану при перекладі (на матеріалі іспанської та української мов). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2004.

Дисертаційне дослідження присвячено поширеній при перекладі трансформації граматичної категорії стану.

Згідно з метою та завданнями дослідження, виділено основні типи трансформаційних відношень, в які вступають активний, пасивний, взаємний та зворотний стани при перекладі з іспанської та чинники, які ці трансформації зумовлюють.

Порівняльний аналіз граматичного стану в іспанській та українській мовах виявляє високу симетрію форм стану та їхніх категоріальних значень, що, однак, не передбачає обов'язкового закономірного вживання паралельних форм як перекладацьких відповідників через те, що у своїх вторинних значеннях категорія

стану тісно взаємодіє з категоріями модальності, імперативності, атрибутивності, аспектуальності, істоти-неістоти та ін., оскільки засоби вираження останніх виявляють значну асиметрію при порівнянні мови оригіналу та мови перекладу. Таким чином, трансформація стану розглядається як засіб досягнення перекладацької еквівалентності та стилістичної адекватності у зв'язку з необхідністю подолання міжмовної асиметрії, яка виявляється в системних, нормативних та узуальних розбіжностях мови оригіналу та перекладу.

Трансформація стану в більшості випадків описується трансформаційною моделлю перекладу й охоплює не лише морфологічний, а й синтаксичний та лексичний рівні. Лексичні зміни при трансформації стану, як правило, пояснюються ситуативним контекстом, і тоді трансформація описується ситуативною моделлю перекладу. Можливість застосування тієї чи іншої моделі перекладу є стилістично зумовленою.

Ключові слова: перекладацька трансформація; міжмовна асиметрія; трансформація стану; моделі перекладу; стан; функціонально-семантичне поле.

АННОТАЦІЯ

Фокин С. Б. Трансформация грамматической категории залога при переводе (на материале испанского и украинского языков). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2004.

Диссертационное исследование посвящено анализу одной из распространённых лексико-грамматических переводческих трансформаций, а именно: трансформации залога при переводе с испанского языка на украинский. Трансформация залога, упоминающаяся ведущими теоретиками перевода как важный переводческий приём, не была исследована системно ни в одной частной теории перевода.

В соответствии с целью и задачами исследования, анализ данной трансформации позволил выделить трансформационные типы, широко используемые переводчиками, не только связанные с изменением залоговой формы, а в также те, в которых трансформация залога является лишь сопутствующим явлением. Кроме того, анализ дал возможность выделить факторы и сделать предположения о причинах тех или иных переводческих решений, связанных с передачей форм действительного, страдательного, возвратного и взаимного залогов в переводе с испанского языка на украинский. Такими факторами являются несовпадения между системными, нормативными и узуально-стилистическими характеристиками исходного языка и языка перевода.

Контрастивный анализ залоговых форм и их категориальных значений показывает высокую степень симметрии данной категории в межъязыковом плане. Так, специальными грамматическими формами в обоих языках характеризуется в первую очередь страдательный залог, имеющий местоименную и причастную форму, а также возвратный и взаимный залого, оформляющиеся присоединением возвратного местоимения к переходным глаголам. Однако чаще эти залоговые формы трансформируются, нежели автоматически переносятся из языка оригинала в язык перевода, и наблюдения над фактическим материалом не обнаруживают регулярной эквивалентности залоговых форм при переводе. Отсутствие такой закономерности связано с тем, что в речевом произведении семантика залога тесно взаимодействует с лексической основой глагола, а также с функционально-семантическими полями иных понятийных категорий, которые, в свою очередь, проявляют асимметричные черты в указанных языках. К таким категориям относятся модальность, императивность, атрибутивность, одушевлённость-неодушевлённость, аспектуальность и др. Так, украинский язык, в отличие от испанского, характеризуется наличием предикативных модальных слов («можно», «треба»), которые не допускают употребление страдательного залога. Украинскому языку, выступающему в данном исследовании как язык перевода, не свойственны глагольные формы повелительного наклонения в пассивной форме, что в испанском языке возможно. Употребление синтетической и аналитической формы пассива в украинском языке имеет чёткую видовую обусловленность, в то время как норма употребления испанского пассива носит иной характер, и связана с временной формой глагола и его семантикой и т. д. Эти и другие факторы ограничивают возможность перенесения залоговых форм из языка оригинала в язык перевода и обуславливают их трансформации.

Асимметрия может проявляться в отсутствии/наличии в языке перевода или языке оригинала отдельных синтаксических построений или же в их частотности (специфическими для испанского языка являются перифрастические пассивные конструкции, а в украинском языке имеются своеобразные пассивные предикативные причастия на -но, -то, которые управляют винительным падежом; значительно ниже в испанском языке частотность неопределенно-личных предикатов в форме третьего лица множественного числа в пользу пассивных конструкций). В первом случае трансформация залога выступает как приём достижения переводческой эквивалентности путём преодоления указанных асимметрических черт языков. В последнем же случае, когда трансформация грамматической категории залога связана с расхождениями в частотности употребления залоговых форм в обоих языках, данный переводческий приём следует рассматривать как способ достижения стилистической адекватности.

Грамматическая трансформация залога затрагивает не только морфологический, но и синтаксический и лексический языковые уровни, и в целом трактуется как лексико-грамматическая трансформация. В большинстве случаев

трансформация залога не приводит к значительным лексическим трансформациям и описывается трансформационной моделью перевода, однако часть трансформаций описывается и ситуативной моделью. Причём применение той или иной модели перевода имеет довольно чёткую стилистическую обусловленность. Так, подавляющее большинство трансформаций, сделанных при переводе текстов официально-делового стиля, объясняется трансформационной моделью, в то время как в переводах публицистики и художественных текстов отдельные трансформации залога происходят в рамках ситуативной модели, в тех случаях, когда между текстом перевода и текстом оригинала обнаруживаются лексические несоответствия, объясняющиеся контекстом.

Ключевые слова: переводческая трансформация; межъязыковая асимметрия; трансформация залога; модели перевода; залог; функционально-семантическое поле.

SUMMARY

Sergiy Fokin. Grammar voice transformation in translation (on basis of Spanish and Ukrainian languages). — Manuscript.

Sergiy Fokin. Thesis for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.16 — Translation Studies. — Kyiv National Taras Shevchenko University. — Kyiv, 2004.

The thesis is focused on the analysis of voice transformation in translation, one of the common transformations used by translators in their practice.

Regular transformation types of active, passive, reflexive and reciprocal voices in translation from Spanish into Ukrainian have been established, as well as factors, conditioning these transformations.

A comparative analysis establishes a high symmetry between Spanish and Ukrainian voice forms and their categorial meanings. Though, this high symmetry does not guarantee their regular equivalency in translation, as a category form interacts with other categories and with categories of modality, imperativity, atributivity, aspectuality, conditionality and others, formal means of which reveal wide asymmetry between the original language and target language. Thus, the voice transformation should be considered as a way of achieving translation equivalency and overcoming interlingual asymmetry, wich is manifested in norm, system, usage and frequency differences between the two languages.

In most cases the voice transformation corresponds to transformational model of translation and includes not only morphological but also syntactical and lexical levels. The lexical changes in voice transformation can be commonly explained by situational context and these transformations are characterized by situational model of translation. The possibility of using one of these models is conditioned by stylistic characteristics of the text.

Key words: translation transformation; voice transformation; translation model; voice; interlingual asymmetry; functional-semantic field.